01.11.2026 - 08.11.2026

Jin Dergi

Sayı 192

www.jindergi.com

Sınırların Ötesinde: Kadın Mücadelesi

Raja Dahmani

Demokrasi Olmadan Eşitlik Olmaz: Tunuslu Kadınlar Hak Kayıplarına Karşı Özgürleşme Mücadelesini Tamamlama Yolunda

Zerrin Amara

Abya Yala Kadınları: Atasal Hafıza, Direniş ve Yaşam Mücadelesi

Sawsan Shouman

Bitmeyen Bir Savaş ile Ortada Olmayan Bir Devlet Arasında Lübnanlı Kadınlar

Selin Yadsan

Tıkanıklıktan Yeni Bir Yola: Kadın Mücadelesinin Yeni Arayışları

Özlem Yaşar

Bir Şehrin Hafızası Bir Halkın Direnişi

İÇİNDEKİLER

1 **Demokrasi Olmadan Eşitlik Olmaz: Tunuslu Kadınlar Hak Kayıplarına Karşı Özgürleşme Mücadelesini Tamamlama Yolunda**
Raja Dahmani

14 **Abya Yala Kadınları: Atasal Hafıza, Direniş ve Yaşam Mücadelesi**
Zerrin Amara

18 **Bitmeyen Bir Savaş ile Ortada Olmayan Devlet Arasında Lübnanlı Kadınlar**
Sawsan Shouman

23 **Tıkanıklıktan Yeni Bir Yola: Kadın Mücadelesinin Yeni Arayışları**
Selin Yadsan

27 **Bir Şehrin Hafızası Bir Halkın Direnişi**
Özlem Yaşar

Demokrasi Olmadan Eşitlik Olmaz: Tunuslu Kadınlar Hak Kayıplarına Karşı Özgürleşme Mücadelesini Tamamlama Yolunda

Raja Dahmani-1 Kasım 2026

Kadınların deneyimlerinden hareket eden bir bilgi üretmek, hak temelli bilinçlendirme çalışmalarını yaygınlaştırmak, mücadele hafızasını korumak ve kuşaklar arasında aktarmak gerekmektedir. Mücadele yalnızca kadınların hakları hakkında konuşabilmeleri için değil, aynı zamanda bu hakları savunmalarını, taleplerini ve çözümlerini geliştirmelerini sağlayacak araçlara sahip olmaları içindir

Kazanılmış Haklar Günlük Bir Mücadeleye Dönüştüğünde

Tunuslu kadınların hakları yalnızca siyasi ve yasal bir iradenin ürünü değildir. Bu haklar, bağımsızlık öncesine uzanan kökleriyle, yetmiş yılı aşkın bir süredir farklı kuşaklardan Tunuslu kadınların yürüttüğü ulusal, toplumsal ve siyasal mücadelenin sonucunda elde edilmiştir. Kadınlar eğitim, çalışma ve kamusal yaşama katılım haklarını mücadele ederek kazanmış; yasal, toplumsal ve siyasal kazanımlarını biriktirerek Tunus deneyimini Arap bölgesinin öne çıkan örneklerinden biri hâline getirmiştir. Ancak tarih bize, gerçek bir demokrasiye, bağımsız kurumlara ve özgür bir sivil topluma dayanmayan hakların, yasalarda ve kolektif bilinçte ne kadar yerleşmiş görünürse görünsün, gerileme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu öğretmektedir.

25 Temmuz 2021'den bu yana Tunus, etkileri yalnızca yönetim biçimiyle veya erkler arasındaki ilişkinin niteliğiyle sınırlı kalmayan derin siyasal dönüşümler yaşamaktadır. Bu dönüşümler genel ve bireysel özgürlükleri, yargının bağımsızlığını, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü, sivil toplumun konumunu ve Tunuslu kadınların mücadeleleri sonucunda

elde ettikleri hakların geleceğini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda kadınların durumunu siyasal, ekonomik ve toplumsal krizden bağımsız bir mesele olarak ele almak mümkün değildir. Eşitliği savunmak, aynı zamanda onun fiilen hayata geçirilmesini sağlayan koşulları sorgulamayı gerektirmektedir.

Bugünkü Tunus tablosuna ilişkin değerlendirmem, temel bir inançtan hareket etmektedir: Feminizm yalnızca yasaları veya belirli bir toplumsal kesimin taleplerini savunmaktan ibaret değildir. Feminizm; insan onurunu, eşitliği, toplumsal adaleti ve özgürlüğü demokratik bir inşanın merkezine yerleştiren bir özgürleşme projesidir. Aynı zamanda ister devletten kaynaklansın ister toplumsal, ekonomik ve kültürel yapılarda yeniden üretilsin, her türlü tahakküm, ayrımcılık, şiddet ve dışlanmaya karşı yürütülen günlük bir direniş pratiğidir.

Bağımsızlık Kazanımlarından Gerçek Eşitlik Mücadelesine

Bağımsızlıktan bu yana Tunuslu kadınlar önemli yasal kazanımlar elde etmiştir. Bunların başında, 1956 yılında çıkarılan Kişisel Statü Yasası (Mecelletü'l-Ahval eş-Şahsiyye) gelmektedir. Bu yasa, çok eşliliğin yasaklanması, boşanmanın yargı kararıyla gerçekleştirilmesi ve kadınların aile içindeki hukuki statüsünün geliştirilmesi yoluyla aile ilişkilerinin düzenlenmesinde tarihsel bir dönüşüm yaratmıştır. Kadınların eğitim olanakları genişlemiş, mesleki ve siyasal yaşama katılımları artmış, bu süreçler onlarca yıl boyunca sürdürülen feminist, hak temelli, sendikal ve sivil mücadelelerle güçlenmiştir.

Ancak tarihsel açıdan hakkaniyetli bir değerlendirme yapmak, bu kazanımların önemini kabul etmekle birlikte sınırlarını da ortaya koymayı gerektirir. Yasal gelişmeler kendiliğinden tam eşitliği sağlamamıştır. Bazı reformlar, kadınların toplumun geleceğini bağımsız biçimde şekillendirme hakkının tanınmasından çok, devletin siyasi iradesi ve tercihleriyle bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Ayrımcı anlayışlara dayanan yasal düzenlemelerin bazı bölümleri varlığını sürdürürken, ilan edilen eşitlikle kadınların gerçek yaşamda deneyimledikleri koşullar arasındaki uçurum da devam etmiştir.

Tunus feminist hareketi onlarca yıldır yasaların geliştirilmesi, şiddetle mücadele ve aile içinde, çalışma yaşamında ve kamusal alanda ayrımcılığın ortadan kaldırılması için mücadele etmektedir. 1989 yılında kurulan Tunus Demokratik Kadınlar Derneği, 1988 yılında kurulan Tunuslu Kadınların Kalkınma Araştırmaları Derneği ve 1982 yılında Tunus Genel İşçi Sendikası bünyesinde oluşturulan Kadın Komisyonu gibi örgütlenmeler bu sürece önemli katkılar sunmuştur. Bu yapılar, bağımsız bir hak, sendika ve siyaset

perspektifinin yerleşmesine; kadınların deneyimlerinin, yaşadıkları sorunların ve taleplerinin hesap sorulmasını ve değişimi gerektiren toplumsal meseleler hâline gelmesine katkıda bulunmuştur.

Bu süreç doğrusal ilerleyen, zorluklardan uzak bir süreç olmamıştır. Her aşamada toplumsal, siyasal ve kültürel dirençlerle karşılaşılmış; kimi dönemlerde ilerleme, kimi dönemlerde ise gerileme yaşanmıştır. Ancak feminist hareketin biriktirdiği en önemli kazanım yalnızca yasal metinlerden ibaret değildir. Asıl kazanım, kadınları tam haklara sahip yurttaşlar olarak gören; onların seçme, katılma ve bağımsız olma haklarını tanıyan bir bilincin oluşturulmasıdır. Kadınlar artık vesayete veya ataerkil korumacılığa konu olan kişiler değil, kendi yaşamları üzerinde söz sahibi bireylerdir.

Bu açıdan bakıldığında, kazanımların korunması tek başına yeterli bir amaç değildir. Asıl ihtiyaç, bu kazanımları tamamlamak ve geliştirmek, yasalardaki ayrımcı hükümleri ortadan kaldırmak ve hakların yalnızca hukuki bir tanınma olmaktan çıkarak bölge, sınıf ve kuşak ayrımı gözetmeksizin bütün kadınlar için günlük yaşamda kullanılabilir hâle gelmesini sağlamaktır.

25 Temmuz ve Demokratik Güvencelerin Aşınması: Kadınlar Açısından Neler Değişiyor?

25 Temmuz 2021 sonrasında yaşanan dönemi yalnızca resmi söylemler üzerinden veya egemenliğin, adaletin sağlanacağı ve devletin işleyişinin düzeltileceği yönündeki vaatler üzerinden değerlendirmek gerektiğini düşünmüyorum. Herhangi bir siyasal projenin gerçek ölçütü; hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi, yurttaşların yönetime katılma, eleştirme, örgütlenme ve iktidarı denetleme kapasitesini ne ölçüde koruduğudur.

Son yıllarda ifade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, muhaliflerin, gazetecilerin, avukatların ve aktivistlerin hakları konusunda kaygılar artmıştır. Bununla birlikte sivil toplum üzerindeki baskılar da yoğunlaşmıştır. Hak örgütlerinde kaygı ve tepkiye neden olan bazı durumlarda yargısal soruşturmalar ve idari işlemler, hukukun kamusal alanı daraltmak ve eleştirel sesleri hedef almak amacıyla kullanılabileceğine ilişkin endişelerin kaynağı hâline gelmiştir.

Bu dönüşümleri kadınların durumundan ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Özgürlükler gerilediğinde kadınların taleplerini ifade edebilecekleri, ihlalleri belgeleyebilecekleri, şiddete karşı mücadele edebilecekleri ve kamu politikalarını sorgulayabilecekleri alanlar daralmaktadır. Bağımsız kurumlar zayıfladığında hukuki

koruma mekanizmaları da etkisini kaybetmekte, adalete erişim ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duyan kesimler daha savunmasız hâle gelmektedir.

Bugün Tunus'ta eşitlik ve özgürleşme konularını ele alırken, görüşleri, tutumları, siyasal, hak temelli ve gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yargı süreçlerine maruz kalan veya cezaevine konulan kadınların durumuna da değinmek gerekir. Görüşleri ve siyasal faaliyetleri nedeniyle tutuklu bulunan kadınlar, hak mücadelesinin dışında değildir; tam tersine bu mücadelenin merkezinde yer almaktadır. Onların yaşadıkları, ifade özgürlüğü, farklı düşünme ve siyasal katılım hakkı ile eşitlik ve insan onurunun güvence altına alınması arasındaki doğrudan bağı ortaya koymaktadır.

Eleştirel kadın seslerinin bastırılması ve kamusal alanda faaliyet gösteren kadınların kuşatılması, yalnızca bireysel özgürlükleri hedef almamaktadır. Aynı zamanda kadınların siyasal alandaki varlığını ve toplumun geleceğini belirleyen tercihler üzerinde etkide bulunma kapasitelerini de sınırlandırmaktadır.

Özgürlük, iktidarın kendisiyle aynı fikirde olanlara tanıdığı bir ayrıcalık değildir. Eşitlik de hak ve özgürlüklerden bağımsız bir slogan değildir. Her ikisi de demokratik bir projenin birbirini tamamlayan temel dayanaklarıdır. Bu nedenle düşünce ve siyasal faaliyetleri nedeniyle cezaevinde bulunan kadınların savunulması; adil yargılanma güvencelerinin ve masumiyet karinesinin korunması feminist mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü demokrasi olmadan eşitlik eksik kalır; ifade özgürlüğü ve farklı düşünme hakkı olmadan demokrasi de anlamını yitirir.

İktidar, birçok durumda kadınlara karşı bir söylem benimsemiştir. Dikey ve yatay eşit temsil yasasının uygulanmasını engellemesi ve mirasta eşitlik yasa tasarısını reddettiğini açıklaması bunun örnekleridir. Kadın hareketine karşı tekrarlanan açık bir söylemin bulunmaması, kadın haklarına saygı gösterildiği anlamına gelmez. Çünkü siyaset, sonuçları üzerinden de değerlendirilmelidir: Kadınların katılımı genişliyor mu? Bağımsızlıkları korunuyor mu? Örgütlenme ve ifade hakları güvence altına alınıyor mu? Ayrımcılık ve şiddetle mücadele ediliyor mu? Kadınların yaşamlarını etkileyen yasaların hazırlanmasına katılmaları sağlanıyor mu? Kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefleyen eşit temsil yasası ve Müslüman Tunuslu kadınların gayrimüslim erkeklerle evlenebilmesine ilişkin düzenleme gibi kazanımlar korunuyor mu? 2017 tarihli 58 sayılı Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasası, yüzlerce kadının çalıştığı bir

sektör olarak ev işçiliğini düzenleyen yasa, 2019 tarihli 51 sayılı Ulaşım Yasası ve diğer kararname ve düzenlemeler gibi hukuki kazanımlar hayata geçiriliyor mu?

Bağımsız dernekler üzerindeki baskılar, kadın hakları savunucularını hedef alan kampanyalar ve hak temelli faaliyetlerin meşruiyetini sorgulayan ya da bu faaliyetleri dış güçlere bağlılıkla damgalayan girişimler, bağımsız inisiyatifleri sindiren ve kolektif mücadeleye duyulan güveni zayıflatan bir ortam yaratmaktadır. Bu bağlamda Tunus Demokratik Kadınlar Derneği'nin deneyimi, feminist mücadelenin genel özgürlüklerin ve sivil toplumun bağımsızlığının savunulmasıyla nasıl iç içe geçtiğini gösteren önemli bir örnektir.

Tunus'taki birçok ara kurum ve sivil toplum yapısı, idari işlemler gerekçe gösterilerek baskıya maruz kalmış ve faaliyetleri askıya alınmıştır. Ancak bu dosyaların açılmasının öncelikle siyasal bir nitelik taşıdığını biliyoruz. Çünkü bu uygulamalar, ülkenin tarihinde dernek ve örgütlere yönelik daha önce görülmemiş bir müdahale niteliğindedir. Hiçbir yönetim, bu kurumların bağımsız ve şeffaf faaliyet yürütme hakkına bu ölçüde müdahale etme cesareti gösterememiştir.

Oysa 2011 yılında yayımlanan 88 sayılı Kararname, devrimci bir süreçte hazırlanmış; hak savunucularının, hukuk uzmanlarının ve ilgili diğer alanlarda çalışan uzmanların geniş katılımıyla oluşturulmuştur. Derneklerin faaliyetlerini düzenleyen bu kararname, bağımsız örgütlenme hakkının temel hukuki dayanaklarından biridir. Ancak söz konusu kararname, yargı tarafından faaliyetlerin askıya alınması, derneklerin feshedilmesi ve bazı kurumların farklı düzeylerde soruşturmalara tabi tutulması için bir araca dönüştürülmüştür.

Şiddete maruz kalan kadınların başvurabilecekleri güvenli alanlara ve kendilerine eşlik edecek destek mekanizmalarına ihtiyacı vardır. Hakları ihlal edilen çalışan kadınların kendilerini destekleyecek kurumlara, ayrımcılıkla karşılaşan genç kızların ise hukuki bilgiye ve hak bilincine ihtiyaçları vardır. Bu işlevleri yerine getiren alanlar kuşatıldığında ortaya çıkan kayıp yalnızca idari veya örgütsel değildir. Kadınların korumaya, adalete ve gerekli desteğe ulaşma imkânları da doğrudan zarar görmektedir.

Bu nedenle dernek ve örgütlenme özgürlüğünü yalnızca sivil toplum kuruluşlarını ilgilendiren bir mesele olarak değerlendiremeyiz. Bu özgürlük, yurttaşlık güvencelerinin, kadınların kamusal yaşama katılımının ve iktidarın bilgi, karar ve kamusal söylem üzerindeki tekelleşmesini önlemenin temel araçlarından biridir.

Korunması Gereken Kazanımlar ve Reform

Tunus geçmiş on yıllar boyunca önemi inkâr edilemeyecek birçok hukuki kazanım elde etmiştir. Ancak bu kazanımlar tam ve fiili eşitliğin sağlanması için hâlâ yeterli değildir.

Kişisel Statü Yasası'nın yanı sıra, 2017 tarihli ve 58 sayılı Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasası da şiddetin insan hakları ihlali olarak tanınması ve önleme, koruma ve kovuşturma mekanizmalarının oluşturulması açısından önemli bir adımdır. 2024 tarihli ve 44 sayılı Annelik ve Babalık İzinlerinin Düzenlenmesine İlişkin Yasa ise sosyal koruma ve bakım sorumluluklarının paylaşılması alanında bir kazanımdır. Bununla birlikte yasanın pratikteki etkisi, uygulanmasına ve gerekli güvencelerle kaynakların sağlanmasına bağlıdır.

Ancak bir yasanın varlığı, kadınların haklarından fiilen yararlandığı anlamına gelmez. Şiddete maruz kalan kadınlar hâlâ şikâyette bulunma ve koruma elde etme konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Yargı süreçleri, psikolojik ve sosyal destek hizmetleri insan kaynağı ve mali kaynak eksikliğinden, ayrıca bölgeler arasındaki eşitsizliklerden etkilenmektedir. İş piyasasında ayrımcılığın farklı biçimleri devam ederken kadınların sağlık, sosyal hizmet ve adalete erişim olanakları ekonomik durumlarına ve yaşadıkları bölgeye göre değişmektedir.

Miras eşitliği, kadınlarla erkekler arasında tam eşitliği güvence altına alan bir reformun henüz gerçekleştirilmediği en önemli konulardan biri olmayı sürdürmektedir. Bu mesele sembolik bir tartışma veya soyut bir hukuki anlaşmazlık değildir. Doğrudan kadınların mülkiyet hakkı, ekonomik bağımsızlığı ve güvenliğiyle; özellikle ekonomik kırılganlığın arttığı ve istihdam olanaklarının azaldığı bir toplumda toprağa sahip olma ve toprağa erişim haklarıyla bağlantılıdır.

Vatandaşlık ve medeni haklar, aile hakları ve özel yaşamdaki tercih özgürlüğü de demokratik bir yasama projesinin temel meseleleri arasında yer almaktadır. Müslüman Tunuslu kadınların gayrimüslim erkeklerle evlenmesine olanak tanıyan yaklaşımın geriletilmesi ve tercih özgürlüğünün yeniden dini ve toplumsal değerlendirmelere tabi kılınması, bireysel hakların siyasal ve ideolojik değişimlerden ne ölçüde korunabildiğine ilişkin ciddi sorular doğurmaktadır.

Siyasal katılım alanında ise 2022 yılında seçim sisteminde yapılan değişiklikler, kadınların seçilmiş kurumlarda temsilini destekleyen güvenceleri zayıflatmıştır. Parlamentoda kadın temsilinin 2014 yılında yaklaşık yüzde 36 iken, sunulan raporlardaki verilere göre

2023 yılında yaklaşık yüzde 15'e gerilemesi, eşit temsilin yalnızca aday olma hakkının teorik olarak tanınmasıyla gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Eşit fırsatları güvence altına alan ve yapısal dışlanmaya karşı koyan seçim kurallarına ihtiyaç vardır.

Gerçek bir yasal reform, çıkarılan yasaların sayısıyla değil; ayrımcılığı ortadan kaldırma, hakları genişletme, yaşam koşullarını iyileştirme ve ilan edilen korumanın bağımlılığı sürdürmenin ya da geleneksel toplumsal rolleri yeniden üretmenin aracına dönüşmesini engelleme kapasitesiyle ölçülmelidir.

Kadına Yönelik Şiddet: Cezasızlık Bir Ayrımcılık Biçimine Dönüştüğünde

Tunus'ta kadın haklarından söz ederken kadınlara yönelik şiddet üzerinde durmamak mümkün değildir. Şiddet, insan onurunun ihlal edilmesinin en yaygın ve en tehlikeli biçimlerinden biridir. Şiddet yalnızca aile içi bir anlaşmazlık veya münferit bir bireysel davranış değildir. Eşitsiz güç ilişkileriyle ve kadınlar üzerinde denetim kurmayı meşrulaştıran ya da maruz kaldıkları saldırıların ciddiyetini küçümseyen toplumsal kültürle bağlantılıdır.

Şiddet; psikolojik, sözlü, fiziksel, cinsel, ekonomik ve dijital olmak üzere farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı kadın cinayetlerine kadar varabilmektedir. Sunulan raporlardaki veriler, 2024 yılında 26 kadın cinayetinin kaydedildiğini, 2025 yılının kasım ayına kadar ise yaklaşık 22 kadın cinayetinin işlendiğini göstermektedir. Bu rakamlar son derece ciddi bir tehlikeye işaret etmektedir. Bununla birlikte resmi verilerin doğrulanması ve izleme yöntemlerinin standartlaştırılması için belgeleme çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir.

Tehlike yalnızca saldırının gerçekleşmesiyle sınırlı değildir; saldırıya nasıl yaklaşıldığı da önemlidir. Kadınların beyanlarının sorgulanması, maruz kaldıkları şiddetten sorumlu tutulmaları veya saldırıların kişisel anlaşmazlıklar olarak değerlendirilmesi, şiddetin normalleştirilmesine ve faillerin cezasız kalacaklarına dair inançlarının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

2017 tarihli ve 58 sayılı yasa, koruma açısından önemli bir hukuki çerçeve oluşturmaktadır. Ancak bu yasanın değeri, uygulanması için gerekli siyasi irade, kaynaklar, sığınma merkezleri, psikolojik ve sosyal destek hizmetleri ile güvenlik, yargı, sağlık ve sosyal hizmet kurumları arasındaki koordinasyon sağlanmadığı sürece sınırlı kalacaktır.

Şiddetle mücadele, kadınları şiddet içeren ilişkilerden ayrılmaktan alıkoyan ekonomik ve toplumsal nedenlerle de yüzleşmeyi gerektirir. Bağımsız bir gelire, güvenli bir konuta veya destek ağına sahip olmayan bir kadın, yaşamını tehdit eden bir ilişkinin içinde kalmak zorunda hissedebilir. Bu nedenle insana yakışır çalışma, barınma ve sosyal güvenlik hakkı, şiddetsiz yaşama hakkından ayrı değildir; bu hakkın kullanılabilmesinin temel koşullarındandır.

Bunlara ek olarak kadın aktivistleri, gazetecileri ve hak savunucularını hedef alan dijital şiddet de bulunmaktadır. İtibarsızlaştırma kampanyaları, tehditler ve damgalama yoluyla kadınların kamusal alandan uzaklaştırılması ve susturulması amaçlanmaktadır. Bu şiddet yalnızca mağdurları değil, bir bütün olarak toplumun özgür tartışma ve çoğulculuk hakkını da tehdit etmektedir.

Bu nedenle şiddetle mücadelenin yalnızca cezalandırmayla gerçekleşemeyeceğini düşünüyorum. Cezalandırma gerekli olmakla birlikte eşitlik bilincinin eğitim yoluyla geliştirilmesi, kalıplaşmış toplumsal imgelerin değiştirilmesi, önleme ve başvuru mekanizmalarının geliştirilmesi, adalet arayışındaki kadınların yeniden şiddete maruz kalmalarının engellenmesi de gerekmektedir. Hesap verebilirlik intikam değil, ihlallerin tekrarlanmasını önlemenin ve kurumlara duyulan güveni yeniden tesis etmenin temel koşuludur.

Ekonomik, Toplumsal ve Ekolojik Adalet: Eşitliğin Diğer Yüzü

Kadın haklarını yalnızca hukuki meselelerle veya siyasal kurumlarda kadınların temsiliyle sınırlandırmak mümkün değildir. Kadınlar işsizlik, yoksulluk ve güvencesizlik yaşarken; ücretsiz ev ve bakım işlerinin büyük bölümünü üstlenirken veya bağımsız kararlar almalarını sağlayacak kaynak ve hizmetlerden yoksun bırakılırken eşitlik eksik kalmaktadır.

Sunulan raporlardaki veriler, iş piyasasında belirgin bir eşitsizlik bulunduğunu göstermektedir. Kadınlar arasındaki işsizlik oranı yaklaşık yüzde 22,4 iken erkeklerde bu oran yüzde 12,1'dir. Kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 26,7'de kalırken erkeklerde bu oran yüzde 65,4'tür. Özellikle ülkenin iç ve kırsal bölgelerinde istihdam olanaklarının sınırlılığı; hizmetlere, ulaşıma ve sosyal güvenceye erişimdeki yetersizliklerle birleşerek sorunları daha da ağırlaştırmaktadır.

Bu rakamlar yalnızca ekonomik göstergeler değildir. Aynı zamanda fırsatların, kaynakların ve sorumlulukların adaletsiz dağılımını ifade etmektedir. Kadınlar üretime, tarımsal

çalışmaya ve kayıt dışı ekonomiye katılmakta; aynı zamanda aile içinde bakım işlerinin ve ev işlerinin büyük bölümünü üstlenmektedir. Ancak bu katkıları yeterince tanınmamakta ve karşılığı ödenmemektedir.

Satın alma gücünün gerilemesi, yaşam maliyetinin yükselmesi ve istikrarlı istihdam olanaklarının azalması bu kırılganlığı daha da derinleştirmektedir. Kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınlar, sosyal güvenceye, emeklilik hakkına ve sömürüye karşı korumaya erişim konusunda çok daha fazla zorluk yaşamaktadır.

Ekonomik güçlenme, sloganlarla veya kadınları yardıma ihtiyaç duyan bir kesim olarak sunmakla sağlanamaz. Bunun için insana yakışır çalışma koşullarını ve adil ücreti güvence altına alan, bakım hizmetlerini yaygınlaştıran, ev içi sorumlulukları kadınlar ve erkekler arasında yeniden dağıtan ve kayıt dışı sektörde çalışanlar da dâhil olmak üzere bütün kadın çalışanlara sosyal güvence sağlayan kamu politikalarına ihtiyaç vardır.

Ekolojik adalet de temel bir feminist mesele olarak öne çıkmaktadır. Su kıtlığı, kirlilik, iklim değişikliği ve doğal kaynakların tahrip edilmesi kadınları eşit olmayan biçimlerde etkilemektedir. Özellikle kırsal ve ülkenin iç bölgelerinde yaşayan kadınlar su ve gıda temininde, bakım işlerinde ve geçimlerini sürdürmede daha fazla yük üstlenmektedir. Yaşam kaynakları doğrudan tarımsal faaliyetlere ve yerel kaynaklara bağlıdır.

Bu nedenle feminist mücadeleyi sağlıklı bir çevrede yaşama hakkından, adil kalkınma talebinden ve kadınların toprak, su, enerji ve doğal kaynaklarla ilgili kararlara katılımından ayrı düşünmek mümkün değildir. Kadınların ekonomik ve ekolojik krizlerin maliyetini erkeklerden daha fazla üstlenmek zorunda bırakıldığı bir toplumda gerçek eşitlikten söz edilemez. Toplumsal adalet, ekolojik adalet olmadan tamamlanamaz.

Sokakla veya Yasal Metinlerle Sınırlı Olmayan Bir Direniş

Bugün kadın hareketinin karşı karşıya olduğu tehlike yalnızca bir yasanın geri alınması veya bir reformun engellenmesi değildir. Asıl tehlike, feminist düşüncenin kendisinin zayıflatılması ve eşitlik talebinin seçkinci, dışarıdan dayatılmış veya toplumun gerçek sorunlarından kopuk bir talep olarak gösterilmesidir.

Bu eğilimler, kadınları geleneksel rollerine geri döndürmeyi amaçlayan muhafazakâr anlayışlardan beslenmektedir. Kadınların hakları, güç dengelerine veya toplumsal ve ideolojik değerlendirmelere göre pazarlık konusu yapılabilecek haklar olarak

görülmektedir. Bu yaklaşım genel söylemde olduğu gibi yasal politikalarda ve bağımsız feminist girişimlere yönelik baskılarda da kendisini gösterebilmektedir.

Bu eğilimleri reddetmek, kültürel diyaloğu veya kadınlar ve toplumlar arasındaki deneyim alışverişini reddetmek anlamına gelmez. Aksine diyalog, feminist düşüncenin gelişmesi ve eşitlik ufkunun genişlemesi için gereklidir. Ancak bu diyalog, kazanımları sorgulamanın veya gelenek ve özgünlük adına ayrımcılığı meşrulaştırmanın aracına dönüştürülmemelidir.

Özgünlük, insan onurunun zedelenmesini meşrulaştıran bir gerekçe değildir. Kültür de toplumun gelişmesini engelleyen, değişmez ve kapalı bir yapı değildir. Farklılıklara saygı duymak, ayrımcılığı kabul etmek anlamına gelmez. Aksine kadınların kendi yaşam biçimlerini seçme ve toplumun geleceğinin belirlenmesine katılma haklarının tanınmasını gerektirir.

Deneyimler bize feminist hareketin yalnızca seçkin çevrelerle veya hukuki tartışmalarla sınırlandırılması hâlinde varlığını sürdüremeyeceğini göstermiştir. Gerçek mücadele işyerlerinde, mahallelerde, kırsal bölgelerde, eğitim ve sağlık kurumlarında; yoksulluk, şiddet ve dışlanmayla mücadele eden kadınlarla dayanışma alanlarında da yürütülmektedir.

Bu noktada feminist düşünce ile kadınların günlük yaşamları arasındaki doğrudan ilişkinin yeniden kurulması önem kazanmaktadır. Kadınların deneyimlerinden hareket eden bir bilgi üretmek, hak temelli bilinçlendirme çalışmalarını yaygınlaştırmak, mücadele hafızasını korumak ve kuşaklar arasında aktarmak gerekmektedir. Mücadele yalnızca kadınların hakları hakkında konuşabilmeleri için değil, aynı zamanda bu hakları savunmalarını, taleplerini ve çözümlerini geliştirmelerini sağlayacak araçlara sahip olmaları içindir.

Genel özgürlüklerin ve sivil toplumun bağımsızlığının savunulması feminist mücadelenin dışında değildir; onun ayrılmaz bir parçasıdır. Bağımsız alanlar daraltıldığında kadınların örgütlenme ve hesap sorma kapasitesi zayıflamakta, karar alma süreçlerinden dışlanma ihtimalleri artmaktadır. Bu nedenle feminist, hak temelli, sendikal, ekolojik ve toplumsal güçler arasındaki ittifakların genişletilmesi kamusal alanın korunmasına katkı sunabilir. Ancak bunun için her tarafın bağımsızlığına saygı gösterilmeli ve feminist talepler toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı görmezden gelen genel bir söylem içerisinde eritilmemelidir.

Sivil toplumun bağımsızlığı siyasetten çekilmek anlamına gelmediği gibi, demokrasiyi savunmak da siyasal partilerin arkasında koşulsuz biçimde saf tutmak anlamına gelmez. Bağımsızlık, örgütlerin haklara, özgürlüklere ve eşitliğe saygı gösteren her projeyi desteklemesine, bunları ihlal eden her uygulamayı ise eleştirmesine olanak tanır. Böylece örgütler iktidarın takipçisine veya seçim hesaplarının esirine dönüşmeden faaliyetlerini sürdürebilir.

Sonuç

Bugün Tunus'un yaşadığı süreç, kadın hareketini ikili bir tarihsel sorumlulukla karşı karşıya bırakmaktadır: Bir yandan elde edilen kazanımları korumak, diğer yandan henüz güvence altına alınmamış veya uygulanmayan hakları tamamlamak için mücadeleyi sürdürmek. Bu görev; özgürlüklerin gerilediği, sivil alanın daraltıldığı, siyasal katılımın marjinalleştirildiği ve kadınları daha fazla kırılganlığa iten ekonomik ve toplumsal krizlerin derinleştiği koşullarda yerine getirilemez.

Yetmiş yılı aşkın mücadele, Tunuslu kadınların reformlardan yararlanan edilgen kişiler olmadığını kanıtlamıştır. Kadınlar tarihin yapıcı özneleri, ulusal ve toplumsal mücadelelerin ortakları ve toplumun geleceğini belirleme hakkına sahip bireylerdir. Bugün görevimiz, bu tarihi yalnızca belirli günlerde hatırlanan törensel bir anıya dönüştürülmesine izin vermemektir. Çünkü kadınların mücadelesiyle elde edilen haklar aşındırılma ve yeniden tartışmaya açılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

İhtiyaç duyulan şey, hukuki kazanımları değişmez metinler olarak savunmak değil; bu kazanımları kadınların günlük yaşamında kökleştirmek, ekonomik bağımsızlık, toplumsal adalet, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ve eşit siyasal katılımla birleştirmektir. Aynı zamanda cezasızlıkla sonuçlanan her türlü şiddet biçimini reddetmek; görüşleri ve barışçıl faaliyetleri nedeniyle yargılanan, hapsedilen veya dışlanan kadınları savunmak; herkesin ifade, örgütlenme ve adil yargılanma hakkını korumak gerekmektedir.

Siyasal tıkanıklığın aşılması, bir tarafın dışlanması veya bir sesin susturulmasıyla gerçekleşemez. Bunun için çoğulculuğun, diyaloğun ve bağımsız kolektif çalışmanın yeniden güçlendirilmesi; kadınların yaşamlarını ve geleceklerini etkileyen politikaların, yasaların ve kararların oluşturulmasında tam haklara sahip ortaklar olarak yer almalarının güvence altına alınması gerekmektedir.

Feminizmin düşünsel bir lüks olmadığına, krizlerin aşılacağı başka bir zamana ertelenebilecek bir mücadele olmadığına ve siyasal öncelikler adına feda edilebilecek bir

mesele sayılamayacağına inanıyorum. Feminizm; özgürlüğü eşitlikle, insan onurunu adaletle, bireysel hakları kolektif haklarla birleştiren; her türlü tahakküm ve ayrımcılığa karşı duran demokratik, toplumsal ve insani bir projedir.

Kadınlardan ayrımcılığa sabretmelerini, eşitlik taleplerini ertelemelerini veya mücadelelerini yalnızca mevcut kazanımları korumakla sınırlandırmalarını isteyemeyiz. Bugünkü mücadelemiz; hakların geri alınabilir ayrıcalıklar olmadığı, eşitliğin güç dengelerine bağlı kılınmadığı ve hiçbir kadının şiddet, yoksulluk veya dışlanma karşısında yalnız bırakılmadığı bir Tunus içindir.

Demokrasi olmadan eşitlik olmaz. Özgürlükler olmadan demokrasi olmaz. Bağımsız bir sivil toplum olmadan özgürlükler olmaz. Kadınların tam haklara sahip yurttaşlar, karar sahibi bireyler ve ülkenin inşasında eşit ortaklar olarak tanınmadığı bir Tunus'un adil bir geleceği olamaz.

Kaynaklar ve Belgelendirme İçin Atıflar

Makalenin yayımlanması aşamasında destekleyici kaynak olarak aşağıdaki referansların kullanılması, özellikle son döneme ilişkin rakamların, tarihlerin ve kararların doğrulanması önerilmektedir:

- 1956 tarihli Kişisel Statü Yasası: Tunus'ta aile ve kadınların statüsüne ilişkin reformların temel tarihsel referansı.
- 2011 tarihli 88 sayılı Dernekler Kararnamesi: Dernek faaliyetleri ve örgütlenme özgürlüğünün temel hukuki çerçevesi.
- 2017 tarihli 58 sayılı Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Yasası: Şiddetin önlenmesi, kadınların korunması ve faillerin kovuşturulmasına ilişkin temel yasal referans.
- 2024 tarihli 44 sayılı Annelik ve Babalık İzinleri Yasası: Sosyal haklar ve bakım sorumluluklarının paylaşılması alanındaki temel düzenleme.
- 2022 tarihli Seçim Yasası ve seçimleri düzenleyen diğer mevzuat: Kadınların siyasal temsiline ilişkin güvencelerde yaşanan değişimleri değerlendirmek için.
- Ulusal İstatistik Enstitüsü (INS) raporları: İşsizlik, ekonomik katılım ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizlik göstergelerinin doğrulanması için.

- Tunus Demokratik Kadınlar Derneği, Tunus İnsan Haklarını Savunma Birliği ve Tunus Ekonomik ve Sosyal Haklar Forumu'nun rapor ve açıklamaları: Özgürlükler, dernek faaliyetleri, şiddet ve toplumsal haklara ilişkin durumun belgelenmesi için.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı Kadın, Barış ve Güvenlik Kararı: Taleplerin Tunus'un uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirilmesi için.

Makalenin Konularına Göre Kaynaklar

- INS – Tunus Ulusal İstatistik Enstitüsü: İstatistiksel veriler ve ekonomik göstergeler.
- Tunus Demokratik Kadınlar Derneği: Feminist hareketlerin hafızası üzerine düzenlenen konferans ve çalışmalar.
- Tunus Kadın Cinayetleri İnteraktif Haritası: Yıllara ve bölgelere göre kadın cinayetlerine ilişkin istatistikler.
- Beijing+30 Tunus Gölge Raporu (İngilizce): Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin değerlendirmeler.
- ATFD – Tunus Demokratik Kadınlar Derneği: Kadın hakları ve feminist mücadeleye ilişkin raporlar. (atfd-tunisie.org)
- Parlamentolar Arası Birlik (IPU): Parlamentolar ve parlamenterler için ifade özgürlüğü üzerine çevrim içi eğitim.
- Kadınların parlamentodaki temsiline ilişkin Tunus verileri.
- 2023 Dünya Parlamentolarında Kadın Temsili Raporu.
- Human Rights Watch (HRW): Tunus'ta sivil toplumun baskı altına alınmasına ilişkin Eylül 2026 tarihli rapor; 2025 ve 2026 Dünya Raporları.
- Intersection Derneği: Mayıs 2024-Mayıs 2026 döneminde derneklere yönelik ihlalleri ele alan rapor.
- Uluslararası Af Örgütü: Tunus'a ilişkin 2025 yıllık raporu.
- Human Rights Watch: Nisan 2025 tarihli, muhalefeti bastırmak amacıyla gerçekleştirilen keyfî tutuklamalara ilişkin rapor.

Abya Yala Kadınları: Atasal Hafıza, Direniş ve Yaşam Mücadelesi

Zerrin Amara-1 Kasım 2026

Brezilya'da Guarani halkından yerli kadınlar, topraklarını savunmada ve şiddetle mücadelede öncü bir rol üstlenerek topraklarını devletin pençesinden geri alıyor. CONAQ gibi, Afrika kökenli toplulukları temsil eden Quilombola örgütleri, farklı topluluklardan kadınların siyasal örgütlenmesini güçlendiriyor ve kadınların toprakları üzerinde özgürlük taleplerinin görünürlük kazanmasına katkı sunuyor. Brezilya'da ve diğer ülkelerde toprakların sınırlarının belirlenmesi, kadınların mücadelesinin merkezinde yer alıyor

Abya Yala kadınlarının tarihi; sömürgeleştirmeye, ataerkilliğe, ırkçılığa ve ekonomik sömürüye karşı direnişin tarihidir. Ancak bu tarih aynı zamanda alternatifler inşa etmenin, yaşamı savunmanın, topluluklar ve örgütlenmeler yaratmanın da tarihidir. Günümüzdeki mücadelelerini anlayabilmek için atalarından devraldıkları köklere bakmak, maruz kaldıkları tarihsel şiddeti tanımak ve aynı zamanda örgütlenme, liderlik ve dönüşüm kapasitelerini merkeze almak gerekir.

Güncel mücadele: Toprak, beden ve özerklik

21. yüzyılda Abya Yala kadınları; diktatörlüklere ve kötü yönetime, ekstraktivizme, madenciliğe, monokültür tarımına, büyük ölçekli altyapı projelerine, petrol endüstrisinin genişlemesine, kadın cinayetlerine ve suyun özelleştirilmesine karşı topraklarını savunmanın ön saflarında yer alıyor. Bu faaliyetler yalnızca ekosistemleri yok etmekle kalmıyor; halkların kültürel varlığını sürdürmesini de tehdit ediyor, toplulukları yerinden ediyor ve kadınların üzerine düşen iş yükünü ve bakım sorumluluklarını artırıyor.

Dolayısıyla toprağı savunmak, yalnızca araziyi değil; dili, hafızayı, gıdayı, maneviyatı ve yaşamı sürdürmek için gerekli koşulları da savunmak anlamına geliyor.

Meksika'da kayıp yakınlarını arayan annelerin direnişi, kadınların kişisel yaslarını kolektif örgütlenmeye ve adalet mücadelesine nasıl dönüştürdüklerinin tarihsel bir örneği olarak karşımızda duruyor. Madres Buscadoras (Kayıp Arayan Anneler) olarak bilinen bu kadınlar, zorla kaybetmenin mağduru olan çocuklarını ve yakınlarını arıyor. Zapatista Hareketi ile kayıp yakınlarını arayan bu anne kolektifleri arasında bir dayanışma buluşması hazırlıklarının duyurulması (Ekim 2026 için planlanan), bu mücadelenin toplumsal dayanışma açısından taşıdığı önemin altını çiziyor.

Honduras'ta Berta Cáceres'in mücadelesinden kalan miras, Lenca kadınlarına direniş ruhuna ilişkin derin bir kavrayış kazandırdı. Bugün de baraj projelerine ve su kaynaklarının yağmalanmasına karşı direnişlerini sürdürüyorlar. Son dönemde, Berta Cáceres'in öldürülmesiyle ilgili adalet ve devletin hesap verebilirliği meseleleri yeniden gündeme geldi. Aynı ülkede OFRANEH (Honduras Siyah Kardeşlik Örgütü), Garifuna halkının ata topraklarını, kültürünü ve özerkliğini korumak için mücadelesini sürdürüyor.

Amazon'da yerli kadınlar yalnızca ormansızlaşmaya, yasa dışı madenciliğe ve topraklarının yağmalanmasına karşı mücadele etmekle kalmıyor, aynı zamanda yaşam alanlarını korumak amacıyla kolektif örgütlenme biçimleri de geliştiriyor. Bunun önemli bir örneği, Ekvador'da bölgelerini yasa dışı madencilikten korumak için çalışan 35 yerli kadından oluşan Yuturi Warmi grubudur. Amazon'da yerli kadınlar yalnızca ormansızlaşmaya, yasa dışı madenciliğe ve topraklarının yağmalanmasına karşı mücadele etmekle kalmıyor, aynı zamanda yaşam alanlarını korumak amacıyla kolektif örgütlenme biçimleri de geliştiriyor.

Brezilya'da Guarani halkından yerli kadınlar, topraklarını savunmada ve şiddetle mücadelede öncü bir rol üstlenerek topraklarını devletin pençesinden geri alıyor. CONAQ gibi, Afrika kökenli toplulukları temsil eden Quilombola örgütleri, farklı topluluklardan kadınların siyasal örgütlenmesini güçlendiriyor ve kadınların toprakları üzerinde özgürlük taleplerinin görünürlük kazanmasına katkı sunuyor. Brezilya'da ve diğer ülkelerde toprakların sınırlarının belirlenmesi, kadınların mücadelesinin merkezinde yer alıyor.

Özellikle Arjantin, Uruguay ve Şili'de feminist hareket ve kadın hareketi, toplum üzerinde etkili olan ve tüm dünya için bir model oluşturan güçlü dönemlerden geçti. Toplumun tüm kesimlerinin katıldığı kitlesel seferberlikler, kadınlara yönelik çeşitli hakların güvence

altına alınmasını sağladı. Bunlar, kadınların ve muhalif kimliklerin karşı karşıya kaldığı koşullara yanıt olarak toplumsal düzeyde ortaya çıkan hareketlerdi; kendiliğinden gelişen bir tepki, toplumsal bir yansımaydı. Arjantin'deki Ni una menos (Bir Kadın Daha Eksilmeyeceğiz), Şili'deki 8M Hareketi ya da Arjantin ve Brezilya'da kürtaj hakkı için yürütülen kampanyalar, bu topraklardaki tüm kadınların tarihine damgasını vurdu.

Hafızanın yeniden kazanılması da bir diğer temel mücadele alanıdır. Arjantin'de Plaza de Mayo Anneleri ve Büyükanneleri, son diktatörlük döneminde kaybedilen yakınlarını arama mücadelesini kolektif hafıza açısından en önemli eylemlerden birine dönüştürdü. Arjantin'de bu ekim ayında düzenlenen ve son 39 yıldır her yıl gerçekleştirilen, on binlerce hatta yüz binlerce kadının ve muhalif kimliğin katıldığı Ulusötesi Kadınlar ve Muhalif Kimlikler Buluşması'nın da gösterdiği gibi, Abya Yala kadınları mücadelelerinin çeşitliliği içinde ekstraktivizme ve ataerkilliğe karşı koymanın bir yolunu buluyor. Kadınların atasal ve komünal hafızasını yeniden sahipleniyorlar.

Ekvador'da yerli kadınlar, yıkıcı madencilik faaliyetlerine karşı direnişlerini ve su kaynaklarını koruma mücadelelerini sürdürüyor. Saraguro kadınlarının Fierro Urku bölgesinde su kaynaklarını ve ekolojik alanları korumayı amaçlayan çabaları bunun somut bir örneğidir. Peru'da Máxima Acuña'nın topraklarını ve su kaynaklarını Conga madencilik projesinden koruma mücadelesi, kadınların büyük ölçekli madenciliğe karşı direnişinde önemli bir tarihsel dönüm noktası olarak duruyor. Ağustos 2026'da Amazon bölgesinden yerli kadın liderler, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu önüne çıktı. Bu girişim, topraklarını ve topluluklarını savunan kadınlara özel koruma sağlanması gerekliliğini bir kez daha ortaya koydu.

Son yıllarda kadınların siyasi partilerde ve parlamentodaki görevlerdeki varlığı önemli ölçüde arttı. Kadınların seslerini duyurmak ve Abya Yala'da kadınların maruz kaldığı örtük kadın cinayetlerine, kaybetmelere ve şiddete karşı haklarını korumak amacıyla hükümetlerde, parlamentolarda, partilerde ve benzeri yapılarda görev alan kadınların bulunduğu çok sayıda ülke var.

Kolombiya, Şili, Arjantin, Honduras ve Bolivya'da ortaya çıkan faşist hükümetler karşısında kadınlar, siyasetin tüm alanlarında örgütleniyor: sokaklarda, meydanlarda, kırsal alanlarda, kentlerde, parlamentoda, senatolarda, dağlarda, kırda ve üniversitelerde.

Baskı ve direniş: Kadınların gücü

Hakların aşınması ve yaşam koşullarının giderek güvencesizleşmesi, kadın mücadelelerinin derinleşmesine ve kıta genelinde uluslararası ittifakların oluşmasına yol açan etkenler arasında yer alıyor. Kadınların direniş deneyimleri, onların yalnızca doğanın koruyucuları değil, aynı zamanda kolektif, demokratik ve ekolojik yaşam biçimlerinin kurucuları olduğunu gösteriyor.

Kadınlar, öz örgütlenme, atasal bilgiyi koruma, sorumlulukları paylaşma ve dayanışma ağları geliştirme yoluyla alternatif yaşam biçimleri inşa ediyor. Bu çabalar; doğanın yağmalanmasına, sömürgeci tahakküme ve kaynakların dizginsizce sömürülmesine dayanan kapitalist mantığa karşı duruyor.

ECLAC'a (Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu) göre, 2024 yılında Latin Amerika ve Karayipler'deki 26 ülke ve bölgede en az 3.828 kadın cinayeti ya da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sonucu ölüm kaydedildi. Bu rakamlar, toplumsal sınıfları aşan bir şiddetin boyutlarını ortaya koyuyor. Bununla birlikte sonuçları; yoksul kadınlar, yerli kadınlar, Afrika kökenli kadınlar, göçmen kadınlar ve kadın insan hakları savunucuları açısından özellikle ağır oluyor.

Geçtiğimiz ay Arjantin, Şili, Brezilya ve Kolombiya topraklarında kitlesel protestolar yaşandı. Görüntülerde, topluluklarını ve topraklarını savunan gençlerin ve kadınların yüzleri görülüyor.

Abya Yala kadınlarının mücadelesi, nihayetinde yaşam, onur ve halkların kendi kaderini tayin hakkı için verilen bir mücadeledir. Atalarından devraldıkları miras yalnızca geçmişe ait değildir: Bugünün direnişini besleyen ve geleceğin olanaklarını açan canlı bir güçtür. En büyük güçlerinden biri, topluluk oluşturma, mücadeleleri birleştirme ve hafızayı siyasal eyleme dönüştürme becerilerinde yatıyor. Bu güç, sömürgecilikten, ırkçılıktan ve ataerkillikten arınmış; toplumsal adaletin, halkların özerkliğinin ve Dünya'ya özen göstermenin herkes için onurlu bir yaşamın temel ilkeleri olduğu toplumların inşasına katkı sunuyor.

Bitmeyen Bir Savaş ile Ortada Olmayan Devlet Arasında Lübnanlı Kadınlar

Sawsan Shouman-1 Kasım 2026

Ancak Lübnanlı kadını kuşatan tek şey dışarıdaki savaş değildir. Evde, hukukta ve kurumlarda kadına karşı yürütülen daha eski ve daha sessiz bir savaş da vardır. Bu, merkezi ulus-devlet yapısının beslediği ve mezhep sistemi aracılığıyla yeniden üretilen erkek egemen, otoriter zihniyetin savaşıdır

Lübnanlı kadını kuşatan tek şey dışarıdaki savaş değildir. Evde, hukukta ve kurumlarda kadına karşı yürütülen daha eski ve daha sessiz bir savaş da vardır. Bu, merkezi ulus-devlet yapısının beslediği ve mezhep sistemi aracılığıyla yeniden üretilen erkek egemen, otoriter zihniyetin savaşıdır.

Savaşlar yazılırken genellikle generallerin dili kullanılır: haritalar, cepheler ve kürsülerden ilan edilen zaferler... Oysa kadınların yaşadığı savaş, resmi açıklamalarda kendine yer bulamaz. Bu savaş; barınma merkezlerinin önünde beklenen kuyrukların, bulunamayan sütün ve ne çocuğun ne de annenin uyuyabildiği gecelerin savaşıdır.

Bugün Lübnan'da kadınların gerçekliğini savaştan bağımsız ele almak mümkün değildir. Çünkü savaş, Lübnanlı kadınların yaşamında geçici bir olay olmaktan çıkmış, onlarca yıldır içinde yaşadıkları bir yapıya dönüşmüştür. Her yeni şiddet dalgası yalnızca yeni bir yara açmakla kalmamakta, aynı zamanda eski yaraların hiçbir zaman iyileştirilmediğini de ortaya koymaktadır.

Burada sorduğumuz soru, kaç kadının zarar gördüğü değildir. Asıl soru şudur: Kadını darbeyi ilk karşılayan, kararların paylaşımında ise en son sırada yer alan konumda tutan bu nasıl bir sistemdir?

Savaşın Rakamlarla Anlatımı

2 Mart 2026'dan bu yana yaklaşık 620 bin kadın ve kız çocuğu evlerini terk etmek zorunda kaldı. Bu sayı, Lübnan'daki kadın ve kız çocuklarının yaklaşık dörtte birine karşılık gelirken toplam yerinden edilenlerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle Lübnan'daki zorunlu göç, her şeyden önce kadınların yüzünü taşıyor.

Yalnızca 2 Mart ile 16 Nisan tarihleri arasında, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi'nin tahminlerine göre en az 260 kadın öldürüldü, 1150'den fazla kadın yaralandı. Bir milyondan fazla yerinden edilmiş insanın arasında, binlerce hamile kadın da bulunuyordu. Bu kadınlar, bombalanan yollardan geçerek kendileri ve doğmamış çocuklarıyla birlikte barınma koşulları ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak merkezlere sığınmak zorunda kaldı.

Ardından nisan ayında ateşkes ilan edildi ancak bu ateşkes kırılganlığını korudu. Güneydeki kadınlar, savaşın gerçekte sona ermediğini, yalnızca biçim değiştirdiğini söylüyor. Yoğun bombardımanın yerini gündelik korku, kitlesel göçün yerini ise bir kısmı artık var olmayan evlere dönüşün belirsizliği aldı.

Güneyin Kadınları: Toprak, Ev ve Aile Onların Omuzlarında

Lübnanlı kadınlar savaşın bedelini ödüyorsa, Güney Lübnanlı kadınlar bu bedeli iki katıyla ödüyor. Çünkü güney, haritanın kenarında kalan sıradan bir coğrafya değil; her savaşın başladığı ve sona erdiği yerdir. Bu köylerde kadın, toprağın yaşayan hafızasıdır. Zeytin ağacını adıyla tanıyan, tütün tarlasının mevsimini bilen, evin eşiğine sinmiş hikâyeleri hafızasında taşıyan odur.

Bir köy yıkıldığında Güney Lübnanlı kadın yalnızca çatısını değil, ilişkilerden ve anlam dünyasından oluşan koca bir yaşamı kaybeder. Birleşmiş Milletler'in raporlarına göre, geri dönen bazı bölge sakinleri köylerindeki yıkımın boyutu nedeniyle yaşadıkları yerlerin eski görünümünü tanımakta zorlanıyor. Erkekler öldürüldüğünde, yaralandığında ya da ortadan kaybolduğunda ise kadın, düzenli bir işi, ekebileceği bir toprağı ve kayda değer bir sosyal güvencesi olmaksızın bir anda ailenin tek geçim sağlayanı hâline geliyor.

Birçoğu 2024 savaşını yaşadıktan sonra 2026'da yeniden savaş ve zorunlu göçle karşı karşıya kaldı. Böylece göç, onlar için tekrar eden bir döngüye dönüştü: Yıkılan bir ev, barınağa dönüştürülen bir okul, enkaz hâline gelmiş bir eve dönüş ve ardından yeniden göç... Bu durum geçici bir insani kriz değil; kadının enerjisinin, bedeninin ve ruhunun sistematik biçimde tüketilmesidir.

Otoriter Zihniyet: Mezhep, Hukuk ve Devletin İttifakı

Ancak Lübnanlı kadını kuşatan tek şey dışarıdaki savaş değildir. Evde, hukukta ve kurumlarda kadına karşı yürütülen daha eski ve daha sessiz bir savaş da vardır. Bu, merkezi ulus-devlet yapısının beslediği ve mezhep sistemi aracılığıyla yeniden üretilen erkek egemen, otoriter zihniyetin savaşıdır.

Lübnan'da kadınların aile yaşamını düzenleyen birleşik bir medeni hukuk sistemi bulunmamaktadır. Evlilik, boşanma, çocukların velayeti ve miras gibi konular, on beşten fazla farklı mezhepsel hukuk düzenlemesine tabidir. Yabancı bir erkekle evlenen Lübnanlı bir kadın, bugün hâlâ çocuklarına kendi vatandaşlığını aktaramamaktadır. Parlamentoda ise kadınların temsil oranı 128 sandalyenin yalnızca sekiziyle sınırlı kalmıştır.

Bunlar teknik ayrıntılar değil, meselenin özünü oluşturan gerçeklerdir. Barış zamanında kadını bağımlı ve ikincil gören bir sistem, savaş zamanında da onu yalnızca bir rakam olarak görecektir. Kadını siyasi karar alma mekanizmalarının dışında bırakan anlayış, aynı zamanda onu savaşın sona erdirilmesine ve yeniden inşa sürecine ilişkin müzakere masalarından da uzak tutmaktadır. Kadından şehit annesi ya da eşi olması beklenirken, bedelini ödediği toprağın geleceği hakkında söz sahibi olması için ona nadiren alan açılmaktadır.

Öz Örgütlenme: Ortak Mutfaktan Özgür Yaşama

Bununla birlikte Güney Lübnanlı kadınların gerçekliğini yalnızca mağduriyet üzerinden okumak eksik, hatta haksız bir yaklaşımdır. Çünkü felaketin ortasında yaşamı yeniden örgütleyenlerin başında kadınlar gelmiştir. Barınma merkezlerinde ortak mutfaklar kurmuş, yardımları dağıtmış, çocuklar için geçici sınıflar oluşturmuş, yaşlıların ve yaralıların bakımını paylaşmışlardır. Çok sayıdaki örnekten birinde, 2024 savaşında kardeşini ve evini kaybeden, 2026'da yeniden göç etmek zorunda kalan Güney Lübnanlı bir kadın, yüzlerce yerinden edilmiş insana yemek sağlayan ortak bir mutfağın çalışmalarına katılmıştır.

Bunlar yalnızca yardım ve dayanışma girişimleri değildir. Kadınların devletin hiyerarşik yapısından ve mezhepsel liderlik ilişkilerinden bağımsız olarak aşağıdan yukarıya doğru örgütlediği etik ve politik bir toplumun tohumlarıdır. Kadınlar ekmeği, kararı ve sorumluluğu paylaştıklarında gerçek bir demokrasiyi hayata geçirirler. Bu demokrasi ne seçim sandıklarına ne de herhangi bir otoriteden alınacak izne ihtiyaç duyar.

Bugün ihtiyaç duyulan şey, kendiliğinden gelişen bu dayanışmayı kalıcı bir öz örgütlenmeye dönüştürmektir. Köylerde ve mahallelerde kadın meclislerinin kurulması, Güney Lübnanlı kadınların toprakla bağını yeniden güçlendirecek tarımsal ve ekonomik kooperatiflerin oluşturulması, yardım ve yeniden inşa komitelerinde kadınların göstermelik değil, gerçek bir katılım sağlaması gerekmektedir. Savaş zamanında yaşamı koruyan kadın, barış zamanında da onu yeniden inşa etme hakkına ve gücüne sahiptir.

Kadının Özgürlüğü Olmadan Barış Olmaz

Güney Lübnanlı kadınların yaşadığı gerçeklik bir istisna değildir. Filistin'den Suriye'ye, Kürdistan'dan Ortadoğu'nun diğer çatışma bölgelerine kadar savaşın yaşandığı her yerde kadınların karşı karşıya kaldığı koşulların bir aynasıdır. Bütün bu coğrafyalarda aynı gerçeklik karşımıza çıkmaktadır: Kadın karar alma süreçlerinin dışında bırakıldığı sürece gerçek bir barışın inşa edilmesi mümkün değildir.

Barış yalnızca bombardımanın sona ermesi değildir. Barış, Güney Lübnanlı kadının kendi toprağına özgür ve güvenli bir biçimde dönebilmesi, kendisini koruyan yasalara sahip olması, sesinin duyulması ve kendi kurumlarını kendisinin örgütleyebilmesidir. Kadın hem evde hem de devlette kendisini kuşatan otoriter zihniyetten özgürleşmediği sürece, ilan edilen her ateşkes iki savaş arasındaki geçici bir moladan ibaret kalacaktır.

Güneyin kadınlarına ve vatanını omuzlarında taşıyan bütün kadınlara: Sizin direnişiniz acıya katlanmak değil, yaşamı savunmak için verilen bir mücadeledir.

Son Not

• Birleşmiş Milletler Kadın Birimi: Lübnan'da yerinden edilen kadınların geri dönüşü (Nisan 2026)

• Birleşmiş Milletler Kadın Birimi: Kırılgan ateşkes altında kadın ve kız çocuklarının öldürülmesi ve yerinden edilmesinin sürmesi (Mayıs 2026)

• Al Raya: Lübnanlı kadınlar müdahale ve dayanışma çalışmalarının ön saflarında (Eylül 2026)

• Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA): Lübnan krizi acil durum güncellemesi
• Al Modon: Güney Lübnanlılar köylerinin harap olmuş hâlinde kendi yerlerini tanıyamıyor (Mayıs 2026)

Tıkanıklıktan Yeni Bir Yola: Kadın Mücadelesinin Yeni Arayışları

Selin Yadsan-1 Kasım 2026

Rojava Kadın Devrimi, özgür bir yaşam arayan kadınlara ve tüm halklara eşitlik ve özgürlük temelinde alternatif bir yaşamın mümkün olduğunu gösterdi. Kadınlar tarih boyunca toplumsal yaşamın her alanında yer aldılar; ancak çoğu zaman kendi kimliklerini ve iradelerini özgürce ortaya koyamadılar. Rojava'da gelişen xwebûn, yani kendi olma anlayışı, kendilerini yeniden kurmalarını ve toplumsal yaşamın dönüşümünde özne olmalarını sağladı

Son yıllarda Avrupa'da aşırı sağın yükselmesi, toplumsal muhalefetin daralması ve kadın kazanımlarının yeniden tartışmaya açılması, mücadele açısından karamsar bir tablo ortaya çıkardı. Uzun zamandır süren durgunluğun ardından son dönemlerde Avrupa'nın birçok ülkesine yayılan eylemler bu karamsar tablonun değişebileceğine dair yeni bir umut yarattı. Lise öğrencilerinin öncülüğünde başlayan eylemler zamanla kadınların, gençlerin ve farklı toplumsal kesimlerin katıldığı daha geniş bir hareketliliğe dönüştü. Bu hareketliliğin ortak bir mücadele ve dayanışma hattında nasıl buluşacağı sorusu, Avrupa'daki ve dünyadaki devrimci çevrelerde heyecan yarattı. Peki bu hareketlilik yeni bir dönemin başlangıcı olabilir mi? Avrupa'da kadın mücadelesinde de yeni bir mücadele aşamasına mı geliniyor?

Kadınlar tarihte yaşanan tüm devrimlerin ve devrimci dayanışmanın özneleri oldular. Ekim Devrimi'ne giden süreçte kadın işçilerin ve kadınların sokakta verdiği mücadele devrimci hareketin gelişiminde önemli bir yer tuttu. Devrim sonrasında Sovyet Rusya'da kadınların hukuki konumunu değiştiren adımlar atıldı; eğitim ve çalışma yaşamına katılımları açısından yeni olanaklar ortaya çıktı. İsviçre'de 14 Haziran 2019'da

gerçekleştirilen eylemde binlerce kadının katıldığı kadın grevi, eşit ücret ve kadın emeğinin görünürlüğü talepleriyle ülke çapına yayıldı. Saat 15.24'te verilen sembolik iş durdurma çağrısı emeğin en somut isyanı oldu. Belçika'da kadınların yıllarca sokaklarda, meydanlarda ve mahkeme kapılarında verdiği mücadele ile femisid yasası parlamentodan geçmeyi başarmıştır. Tüm bu tarihsel deneyimler, kadınların yalnızca hak talep eden tarafta değil, kendi örgütlü güçleriyle toplumu dönüştüren özneler olduğunu gösteriyor. Bu mücadelenin günümüzdeki önemli deneyimlerinden biri de Kürt kadınlarının Rojava'da oluşturduğu örgütlenme ve toplumsal dönüşüm pratiğidir.

Yaklaşık 14 yıl önce, Ortadoğu'nun kalbinde yeni bir toplumsal dönüşüm başladı. Rojava Kadın Devrimi, özgür bir yaşam arayan kadınlara ve tüm halklara eşitlik ve özgürlük temelinde alternatif bir yaşamın mümkün olduğunu gösterdi. Kadınlar tarih boyunca toplumsal yaşamın her alanında yer aldılar; ancak çoğu zaman kendi kimliklerini ve iradelerini özgürce ortaya koyamadılar. Rojava'da gelişen xwebûn, yani kendi olma anlayışı, kendilerini yeniden kurmalarını ve toplumsal yaşamın dönüşümünde özne olmalarını sağladı. Bu irade yalnızca düşüncede kalmadı; kadınların kendi öz savunma mekanizmalarını oluşturmasında, eş başkanlık sistemi ile karar alma süreçlerinde yer almasında ve komünler aracılığıyla toplumsal yaşamın örgütlenmesinde somutlaştı. Öz savunma, kadınlar açısından sadece fiziksel şiddete karşı kendini korumak değil, kendi yaşamı ve geleceği üzerinde söz sahibi olabilmenin de bir parçasıdır. Bunun yanı sıra öz savunma, toplumsal yapıyı dönüştürme ve yeniden inşa etme çabasında temel unsurlardandır. Kobanê direnişi ise bu özgürlük arayışının simgelerinden biri haline geldi. Kadınların kendi yaşamlarını savunurken dünyanın farklı yerlerindeki kadınlarla da dayanışma bağları kurabileceğini gösterdi. Bugün Avrupa'da Kürt Kadın Özgürlük Mücadelesinin içinde birçok farklı kesimden kadınla karşılaşabilirsiniz.

Bugün Avrupa'nın farklı ülkelerinde yeniden görünür hale gelen eylemler, uzun süredir biriken toplumsal sorunların farklı kesimleri harekete geçirdiğini gösteriyor. Kadınların, gençlerin, toplumsal muhalefetin sokaklarda bir araya gelmesi, farklı mücadelelerin ortaklaşması açısından yeni olanaklar yaratıyor. Ancak bu hareketliliğin ortak bir mücadeleye nasıl dönüşeceği önemli bir soru olarak karşımızda duruyor. Kadın hareketi açısından mesele, yalnızca kazanılmış hakları savunmak ya da şiddete karşı mücadele etmek değil, kadınların yaşadığı sorunların toplumsal nedenlerini anlamak ve bu nedenleri değiştirecek yollar geliştirmektir.

Kadınların yaşadığı sorunlar ortak yönler taşısa da her kadının deneyimi aynı değil. İşçi kadınlar güvencesiz çalışma koşulları ve eşit olmayan ücretlerle mücadele ederken göçmen kadınlar ayrımcılık ve dışlanmayla da karşı karşıya kalıyor. Genç kadınların gelecek kaygıları, ev içindeki görünmeyen emek ve ekolojik yıkımın yarattığı sorunlar da bu tablonun bir parçası. Bu farklı deneyimler arasındaki bağı kurmak kadın hareketinin mücadele alanlarını genişletmesi açısından önem taşıyor. Farklı kesimlerin aynı eylemlerde buluşması tek başına yeterli değil; her kesimin kendi taleplerini koruyabileceği ve ortak sorunlar karşısında birlikte hareket edebildiği bir mücadele zemininin oluşturulması gerekiyor.

Eylemlerle ortaya çıkan toplumsal hareketliliğin kalıcı bir mücadeleye dönüşmesi, kadınların yaşamın farklı alanlarında örgütlenmesi ve mücadeleyi gündelik yaşamda sürdürmesiyle mümkün olabilir. Kadın hareketinin gençlerle, işçilerle, göçmenlerle ve ekoloji mücadelesi yürütenlerle bağ kurması, farklı mücadeleler arasında dayanışmayı güçlendirme zeminini oluşturuyor. Burada önemli olan, kadın hareketinin bağımsız iradesini koruyarak farklı toplumsal mücadelelerle ortak bir mücadele zemini oluşturabilmesidir.

Yeni bir yol mümkün mü?

Bir hareketin gücü, yalnızca kaç kişinin sokağa çıktığıyla ilgili değil, ortaya çıkardığı iradenin toplumsal yaşamı ne ölçüde değiştirebildiğiyle de ölçülür. Avrupa'da kadın hareketi açısından asıl mesele, sokaklarda yükselen itirazın geçici bir tepki olarak kalmamasıdır. Kadınların öfkesi örgütlü bir güce dönüştüğünde, nasıl bir yaşamın mümkün olduğunu ve bu yaşamın hangi ilişkiler üzerinden kurulabileceğini de tartışmaya açar. Böylece mücadele, savunma ve itirazın ötesine geçerek toplumsal dönüşümün yönünü belirleme iddiası kazanabilir.

Ancak örgütlü güç, yalnızca bir araya gelmek ya da ortak talepler etrafında hareket etmek değildir. Kadınların kendi kararlarını alabilmesi, mücadelelerinin yönünü kendilerinin belirlemesi ve aldıkları kararları toplumsal yaşamda hayata geçirebilmesi gerekir. Burada örgütlenme, yalnızca mücadeleyi sürdürmenin bir aracı değil, özgür yaşamın bugünden kurulmaya başladığı bir alan haline gelir. Kadınların birbirleriyle kurduğu ilişkiden kolektif karar alma biçimine kadar her alan, dönüştürmek istedikleri toplumun nasıl olabileceğine dair bir deneyim sunar.

Bu nedenle yeni bir yol arayışı, geçmişteki mücadele deneyimlerinden öğrenirken bugünün koşullarına özgü bir yön de geliştirmeyi gerektiriyor. Rojava deneyiminin ortaya koyduğu gibi kadınların kendi iradeleriyle örgütlenmesi ve toplumsal yaşamın kuruluşunda söz sahibi olması, mücadelenin mevcut düzene karşı değil, alternatif bir yaşamın inşası içinde yürütülebileceğini gösteriyor. Avrupa'daki kadın hareketi açısından soru, bu deneyimleri olduğu gibi taşımak değil; kadınların kendi koşullarında nasıl örgütlü bir irade geliştirebileceği ve toplumsal değişimin kurucu gücü haline gelebileceğidir. Belki de yeni yol, kadınların yalnızca değişmesini istedikleri dünyaya itiraz etmedikleri, aynı zamanda o dünyayı dönüştürecek gücü bugünden kurmaya başladıkları yerde açılacaktır.

Bir Şehrin Hafızası Bir Halkın Direnişi

Özlem Yaşar-1 Kasım 2026

O günlerde Kobanî'de yalnızca bir şehir savunulmuyordu. İnsanlar, kendilerine dayatılan şiddete ve karanlığa karşı hayatlarını, sevdiklerini ve geleceklerini savunuyordu. Kimi silahıyla savaştı, kimi yaralıları taşıdı, kimi çocukları ve yaşlıları korumaya çalıştı. Kimi evini ve ailesini geride bırakarak direnişe katıldı. Kimi sınırın öte yanında yakınlarından gelecek bir haberi bekledi. Herkesin direnişteki yeri aynı değildi; ancak savaşın yükü, farklı biçimlerde, çok sayıda insanın hayatına yerleşti

Bazı hikâyeler vardır; insanın karşısına çıkar ve artık onlardan uzak duramazsınız. Onları anlatmak bir tercihten çıkar, bir sorumluluğa dönüşür. Bazı mekânlar, şehirler, isimleriyle bir coğrafyayı anlatmanın çok ötesine geçer. Bir halkın hafızasına, acısına, direnişine ve var olma mücadelesine dönüşür. Kobanî böyle bir şehir.

2014 yılının sonbaharında DAİŞ'in Kobanî'ye yönelik saldırıları ve kenti kuşatması, yalnızca bir şehrin değil, orada yaşayan insanların hayatlarını, hayallerini ve geleceklerini de tehdit ediyordu. İnsanlar evlerini terk etmek zorunda kaldı. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar sınırın öte yanına geçerken arkalarında yalnızca evlerini değil, hayatlarının bir parçasını da bıraktılar. Şehirde kalanlar ve Kobanî'yi savunmak için gelenler ise bütün imkânsızlıklara rağmen direndi. Ocak 2015'te DAİŞ'in kent merkezindeki hâkimiyetinin sona ermesiyle Kobanî kuşatmasının kırılması, direnişin herkesin hafızalarında yer eden dönüm noktalarından biri oldu. Bu savaş için çok farklı adlandırmalar oldu, benim gözümde de bu savaş yüzyılın savaşıydı. Tanklar, toplar ve karanlıkla kuşanmış bir gücün karşısında bütün imkansızlıkların sınırlarını zorlayan savaşçıların iradeleri ve özgürlük tutkusu bu karanlığa geçit vermedi.

Kobanî Savaşı'nı düşündüğümde, gözümün önüne yalnızca çatışmalar, yıkılmış evler ve sokaklarda yaşananlar gelmiyor. Asıl mesele, bütün bunların ortasında insanın neyi savunduğu ve neyi kaybetmemek için direndiğidir. Bir insanın evinden koparılması, bir annenin çocuğuyla birlikte bilinmezliğe yürümesi, bir ailenin birbirinden ayrı düşmesi... Sınırın öte yanında yakınlarından haber bekleyenlerin kaygısı, Kürdistan'ın dört parçasından bu küçük şehri savunmaya gelenler, geri dönüp dönemeyeceğini bilmeyenlerin sessizliği... Bunlar savaşın istatistiklere sığmayan yüzleridir.

Kobanî filmini yapmaya karar verdiğimde, benim için mesele yalnızca tarihsel bir olayı sinemaya aktarmak değildi. Kendime şu soruları sormak zorundaydım: Bu hikâye neden anlatılmalı? Neyi göstermeliyim? Kimin sesini duyurmalıyım? Kamerayı nereye çevirmeli, hangi sessizliğin karşısında durmalıyım? Çünkü bir yönetmen, kamerasını bir gerçeğe çevirdiğinde yalnızca görüntü kaydetmez. Aynı zamanda bir bakış açısı seçer. Neyi görünür kıldığı, neyi dışarıda bıraktığı da anlatının bir parçasıdır. Hele konu savaşsa, bu sorumluluk daha da ağırlaşır. İnsanların acısını bir görüntüye, direnişini bir slogana, kayıplarını birkaç dramatik sahneye indirgeme tehlikesi her zaman vardır.

Önemli olan Kobanî'yi yalnızca bir direniş simgesi olarak anlatmak değil, O direnişin içinde yaşayan insanları görebilmek, Korkularıyla, tereddütleriyle, kayıplarıyla, bazen susarak, bazen devam etmek zorunda kalarak hayatlarını sürdüren savaşçıları da görebilmekti. Kobanî'nin hikâyesi, DAİŞ'e karşı savaşanları ve bu direniş uğruna ağır bedeller ödeyenleri anmadan anlatılamaz.

O günlerde Kobanî'de yalnızca bir şehir savunulmuyordu. İnsanlar, kendilerine dayatılan şiddete ve karanlığa karşı hayatlarını, sevdiklerini ve geleceklerini savunuyordu. Kimi silahıyla savaştı, kimi yaralıları taşıdı, kimi çocukları ve yaşlıları korumaya çalıştı. Kimi evini ve ailesini geride bırakarak direnişe katıldı. Kimi sınırın öte yanında yakınlarından gelecek bir haberi bekledi. Herkesin direnişteki yeri aynı değildi; ancak savaşın yükü, farklı biçimlerde, çok sayıda insanın hayatına yerleşti.

Bu direnişin bedeli ağır oldu. Yaşamını yitirenler, yaralananlar, yakınlarını kaybedenler, hayatları bir daha eskisi gibi olmayanlar... Geride kalanların taşıdığı yas, kaybolan yakınların özlemi ve yarım kalan hayatlar da Kobanî tarihinin bir parçasıdır.

Bir insanın kaybını yalnızca bir sayıyla ifade edemeyiz. Her kaybın ardında bir aile, yarım kalmış bir hayat ve başkalarının içinde ömür boyu taşınacak bir boşluk vardır. Savaş sona

erse bile bazı acılar sona ermez. Bazı insanlar için savaş, silahların sustuğu gün de devam eder; hatıralarda, rüyalarda, sessizliklerde ve geri dönmeyenlerin yokluğunda.

Bir yönetmen olarak direnen insanları anlatırken onları yalnızca kahramanlık görüntülerinin içine hapsetmek istemem. Çünkü direnenler de korkan, özleyen, yorulan, sevdiklerini düşünen insanlardı. Cesaret, korkunun hiç yaşanmaması değildir. Bazen bütün korkulara rağmen geri çekilmemek, başkasının hayatını korumak ve insanlığını kaybetmemektir.

Bedelin Büyüklüğünü Anlamak...

Onların ödediği bedeli anmak, savaşı romantikleştirmek ya da acıyı yüceltmek değildir. Tam tersine, o bedelin büyüklüğünü anlamak ve insan hayatının ne kadar kıymetli olduğunu hatırlamaktır. Bir direnişin tarihini anlatırken, o direnişi mümkün kılan insanların gerçek hayatlarını, kayıplarını ve geride bıraktıklarını da anlatmak gerekir. Savaş yalnızca silahların konuştuğu anlardan ibaret değildir. Savaş, bir annenin çocuğuna sarılışında, yarım kalmış bir cümlede, boşalmış bir evde, geri dönüp dönmeyeceğini bilmeden yola çıkan bir insanın bakışında da yaşar.

Sinemanın gücü, bazen gösterdiğinde değil, sessizliklerin karşısında durabilmesinde saklıdır. Bir görüntü, yıllarca anlatılamayan bir acıyı taşıyabilir. Bir yüz, bir halkın yaşadıklarına tanıklık edebilir. Benim için bu filmi yapmak, tarihin kaydettiği olayları yeniden sıralamaktan çok, o olayların içinde yaşayan insanların savaşçıların sesini duyurma çabasıydı.

Böyle bir filmi yapmak, yalnızca sanatsal bir mesele değildir. Her sahnenin arkasında gerçek insanların yaşadıkları, kaybettikleri ve belki de hâlâ anlatamadıkları vardır. Bu nedenle yönetmen olarak kendime sürekli şunu sormam gerekir: Anlattığım insanların hikâyesine yaklaşabiliyor muyum, yoksa onların acısını yalnızca kendi anlatımımın bir parçasına mı dönüştürüyorum? Bu sorunun kolay bir cevabı yok. Belki de yönetmenin taşıması gereken sorumluluk, bu soruyu hiç unutmamaktır.

Bir film, yaşanmış olanı bütünüyle karşılayamaz. Kamera her şeyi göremez. Hiçbir sahne bir kaybın tamamını anlatamaz. Hiçbir diyalog, bir insanın içinde yıllarca taşıdığı acıyı eksiksiz biçimde dile getiremez. Sinemanın sınırlarını en çok, anlatmaya çalıştığınız şeyin büyüklüğü karşısında hissedersiniz.

Sinemanın Sessizliğe Karşı Açtığı Alan

Yine de anlatmak gerekir. Çünkü anlatılmayan hikâyeler zamanla başkalarının kurduğu cümlelere teslim edilir. İnsanların kendi sesleri kaybolur; yaşadıkları, uzaktan bakanların yorumlarına ve tarihin soğuk kayıtlarına dönüşür. Sinema, bu sessizliğe karşı bir alan açabilir. İnsanların yüzlerini, seslerini ve hayatlarını yeniden hatırlamamız için bir imkân yaratabilir.

Kobanî'nin hikâyesi benim için geçmişte kalmış bir savaşın hikâyesi değildir. O günlerin ardından hayata devam etmeye çalışan insanların, kayıplarıyla yaşamayı öğrenenlerin ve yeniden bir gelecek kurmaya çalışanların hikâyesidir. Bir şehir kurtulabilir; ancak insanların içinde açılan yaraların kapanması çok daha uzun sürer. Bazı yaralar görünmez, bazı kayıplar hiçbir zaman telafi edilemez.

Bu nedenle Kobanî'yi hatırlamak, yalnızca kuşatmayı ve direnişi hatırlamak değildir. DAİŞ'e karşı savaşanları, yaşamını yitirenleri, yaralananları, yakınlarını kaybedenleri ve bütün bunlara rağmen hayatı yeniden kurmaya çalışanları da hatırlamaktır. Onların hikâyelerini bir güne, bir törene ya da birkaç cümleye sığdırmamaktır.

Kobanî'yi Hatırlamak

Bugün Kobanî'nin yıldönümünde yalnızca ne yaşandığını değil, nasıl hatırladığımızı da düşünmeliyiz. Acıyı büyütmek için mi hatırlıyoruz, yoksa bir daha aynı acılar yaşanmasın diye mi? Direnişi anarken insan hayatının değerini koruyabiliyor muyuz? Bir halkın hafızasına saygı gösterebiliyor muyuz?

Benim için sinemanın anlamı, bu soruların etrafında dolaşabilmesinde yatıyor. Kobanî filmini yapmak, benim açımdan bir hikâyeyi bitirmek değil, o hikâyeyle birlikte yaşamaya devam etmektir. Film tamamlandığında yönetmen çekim alanından ayrılabilir. Kurgu biter, ışıklar söner, kamera kapanır. Ama anlatılanların sorumluluğu orada bitmez. Film, izleyicinin hafızasına geçtiği andan itibaren başka bir hayat yaşamaya başlar.

Bugün Kobanî'yi anarken kaybettiklerimizi saygıyla hatırlamak, direnenlerin ödediği bedeli unutmamak ve hayatta kalanların sesini duymak istiyorum. Bir şehrin adının yalnızca savaşla anılmadığı, çocukların korkuyla değil umutla büyüyebildiği, insanların evlerine dönmekten çekinmediği bir gelecek düşlüyorum. Çünkü Kobanî'yi anlatmak, yalnızca geçmişe tanıklık etmek değildir. Unutmaya karşı durmak, bu şehrin ve direnişçilerinin hikâyesini korumak ve geleceğe karşı sorumluluğumuzu hatırlatmaktır.

Bazı filmler bir hikâyeyi anlatır. Bazı filmler ise bir hikâyenin unutulmasına karşı durur. Kobanî'yi anlatırken asıl mesele, direnenlerin ve bedel ödeyenlerin hafızasını canlı tutmak; bütün acılarıyla, kayıplarıyla ve umutlarıyla insanı hikâyenin merkezinde bırakmaktır.

Kobanî'nin yıldönümünde, yaşamını yitirenleri saygıyla anıyor; DAİŞ'e karşı direnenleri, yaralananları, yakınlarını kaybedenleri ve bu ağır tarihin yükünü hâlâ taşıyan herkesi saygıyla selamlıyorum.

Kobanî'yi unutmamak, yalnızca geçmişi hatırlamak değil; insanın onurunu, yaşam hakkını ve geleceğe dair umudunu savunmaktır.